

Koprakarika kolmanda päeva hommikul jäid Kuulma järve ääres kaamera ette neli Hiiumaa tüdrukut. Nad olid tulnud võistluskeskuse telklaagrist enne starti järve äärde uudistama. Vasakult: 9-aastane Maria Eller on orienteerumisega tegelenud 2 aastat, 11-aastane Eliise Kesküla, 12-aastased Helena Maripuu ja Siiri Talts juba 4 aastat. Pildile jäi ka koer Pippin

foto: Maret Vaher

Anu Saue: Tüdrukud on väga tublid, kõik on koolis viielised. Nad võtavad aktiivselt osa kõigest, kust aga jõuavad, olgu selleks omatehtud autode ralli või looduslaagrid. Kõik neli tegelevad ka kergejõustikuga. Neil on väga toetatavad pered. Hiiumaa neljapäevakutel käivad tüdrukud usinalt koos oma vanemate ja õdede-vendadega. Ka nädalavahe-tustel mandrile võistlema on neid viinud vanemad, kui treeneril pole olnud võimalik minna. Näiteks Eesti meistrivõistluste ajaks Palal sõitis terve Eliise pere mandrile ja võttis ka võistluste pealtvaatamise kavva. Mandril võistlustel hakkasid tüdrukud käima tegelikult juba nööriaja-aegadel, et mitte karta võõrasse metsa minemist. Hea on näha, et rühmasisene konkurents ja suuremate eeskuju toimib: „suured” – Eliise ja Siiri – on väikestele, st veel nööriajal jooksjatele, autoriteediks.

Maria Eller

Maria selle aasta parimaks tulemuseks võib pidada Suvejooksu võitu N10 klassis. Koprakarikal tuli ta kokkuvõttes Mari Ann Mahla (Peko) järel teisele kohale.

Helena Maripuu

Helena Maripuu on N12 klassi edetabelis 6. kohal. Koprakarika 1. päeval oli ta nii heas jooksuhoos, et ei märganudki, kuidas kaardi kokkuvõltimisel oli 5. KP pihu sisse peitu jäänud, ja nii

see punkt ka kogemata vahele jäi. Veel 4. punktis oli ta edu hilisema võitja Johanna Laanoja ees pea 30 sekundit. Igatahes heal päeval, kui kaardilugemine hästi sujub, võib Helena kõiki võita.

Ilmar Udam

Töötan koos paari tubli mehega oma firmas Valge Hundi Rada OÜ, teeme käsitööna palkehitiisi – majad, saunad ja pisemad asjad.

Perekond: elukaaslane Ülle, lapsed Mehis (10), Maanus (8) ja Justus (4).

Tööpäev möödub enamasti mitme asja kallal askeldades, n-ö tunked seljas ja telefon taskus. Vahel lõpeb see siis, kui pime tuppa ajab. Palju tuleb koostöös kliendi või töömeestega langetada ehituslikke otsuseid. Ka koduseid toimetusi on metsas elades üsna palju. Mõned korrad nädalas lõpeb mu tööpäev treeningu või päevakuga, vahel mahutan treeningu ka päeva keskele, eriti talvisel pimedal ajal. Harrastajana on minu jaoks igal treeningul selgelt tuntav mõju, sellepärast ei ole raske ennast motiveerida. Enamasti treenin seda liikumisviisi, milles on lähiajal võistlus tulemas. Viimane poolteist aastat olen jälle treeningupäevikut pidanud, ka see aitab end kokku võtta. Nädalas tuleb keskmiselt 5–12 tundi, millest vist liiga suure osa moodustavad võistlused. Sellist nädalalõppu, kus ma võistlustel pole, esineb viimasel ajal harva.

foto: www.xdreamin.ee

Sündinud:

05.08.1973

Elukoht: Mägede küla, kõige läänepoolsem elamine EOLi kaardil 2009002

Haridus: Nõmme Gümnaasium (1991), TÜ arsti põhiõpe (2000), suusatreeneri 3. aste

Klubi: JOKA, VaudeMATKaSPORT

Võistlusklass:

M40

Suusataja-karjääri lõpetasin 2004. Suhe orienteerumisega algas 2007, kui suusamees Simmo Kikkas ennast ja mind minigisuguse Xdreami Keila-Joa etapile kirja pani. Polnud kuulnudki! Võistkonna kolmandaks liikmeks oli „keegi” Rain Eensaar, pidi asja tundma. Kohutavalt raske oli metsas Raini järel joosta ja

üle 6 tunnine pingutus oli suusataja jaoks ülim katsumus. Mäletan, et üritasin viimasel jooksuetapil Rainile lähemale jõuda, sest tal oli vist veel üks müslibatoon. Ja peale kõige need nõgesed!

Agas mind vaimustas see, kui mängleva kergusega seal jooksu pealt punkte nopiti!

foto: erakogu

foto: Siiri Poopuu

foto: erakogu

Poisid õpivad ametit

Sügisel 2007 oli mu kodukülas Suunto Games. See oli mu esimene päris orienteerumine. Tundsin matkaja tasemel kaarti ja olin lapsepõlves mõned korrad kompassiga metsas käinud.

Ei tea, kas tänu Xdreamile ja orienteerumisele, aga 2008 talvel tegin suusatamises oma elu parima maratoni, olin Vasaloppetil 26. Seejuures olin juba mitu aastat olnud lahja harrastaja. 2008 suvel käisin vist mõnel päeval.

2009 oli meie külas jälle orienteerumine, seekord 100 KP jooks. Jooksin M21 klassis vähemalt ühe punktivahe kõige kiiremini (punkt asus minu enda pandud piiritähisel), isegi kiiremini kui

Olle Kärner, kellele lõpuks kodumetsas ikkagi üle tunni kaotasin! Sellest alates on läinud SI-jaamade piiksud minu kõrvus järjest tihedamaks, päris ühtlane sagedus on tekkinud alates aastast 2012.

Nii rumal kui see ka ei tundu, planšeti panin esimest korda kaela 2013. Sinnamaani tundus mulle, et suusatamine on kõige mõnusam ikka puhtal kujul. Siis avastasin, milline kaif ja adrenaliin on metsa vahel peidus, kui kütad suuskadel hulljulgelt väikseid radu! Ainult, et need punktid!

Sport. Miks ma seda teen? Sest usun, et suudan veidi paremini. See, mida ma teen, ei ole tippспорт ega tervisesport, see on sport kõigi oma kammitsetega. Olen teda mitu korda üritanud maha jätta!

Seiklusspordist: mu tallad ei kannata üle poole ööpäeva (märgades jalannõudes!) jooksmist, seega piirdun Xdreamiga. Rogaini EMil Värskas sai siiski käidud. Jooksin ibuprofeeni abiga hommikused tunnid talle välisservadel kuidagi ära ja ootasin, et lõpetamise emotsioon on suurem.

Ainus orienteerumiskauge inimene, kelle olen vahel metsa meelitanud, on mu enda kaasa. Talle sobib enim lastega koos rogainimine, selline hästi leebe, kus üldse spordi maitset ei ole.

foto: Elena Fedotova

3

Suurim elamus seoses orienteerumisega on see *flow*, kui keerulised punktid vahel kiire jooksu pealt järjest sülle tulevad. Eriti öösel! Ja ilusad kohad looduses!

Orienteerumisüritusi, kus ma kindlasti osaleda tahaks, vist peale Eesti MV pole, kuigi viimasel ajal ei tahaks ühestki heast võistlusest ilma jääda. Eesti MV tundub mulle parasjagu väerika väljakutsena. Kuna mind on Xdreamil nii vingesse võistkonda kutsutud, siis on Xdream ka tähtsal kohal! Talvel tahaks teha palju häid suusaorienteerumise starte, ja selleks tuleb ilmselt ka välismaal käia.

Muid haigusi peale spordi ei põe. Tööga oskan piiri pidada. Muid spordiajakirju peale Orienteeruja ei loe, aga Orienteerujad loen küll üsna läbi, enim köidavad teiste võistlusmuljed ja analüüsid. Lohutav on lugeda, et ka teised teevad vigu!

Oma orienteerumisalaseks tippsaavutuseks pean äsja Rõuges saadud põhiklassi hõbemedalit sprinditeates. Poleks uskunud, et kunagi põhiklassi medali saan!

Eesti orienteerumisel läheb minu meelest üsna hästi. Kui me suudame hästi korraldada rahvusvahelisi võistlusi ja meil on mitmeid valitsevaid maailmameistreid – ja see kõik on suuresti õhinapõhine – siis järelikult oleme tugevad ala paljudes segmentides. Selline potentsiaal ei kao üleöö kuhugi. Potentsiaali on orienteerumisel üldse küllaga, ala on mitmekesine nagu kergejõustik ja võib saada huvitavaks telealaks. Kas ta just olümpiaala peab olema, on iseasi. Ükskord me saame nii võimsaks niikuinii, et võime ise öelda, millistel tingimustel ja kas üldse olümpiale läheme!

Lemmiktoitu mul pole, aga kuna peale Soome olen kõige rohkem käinud Itaalias, siis pean sealsetest maitsetest väga lugu. Sünnipäevaks tõstan klaasi tammevaadis seisnud grappat! Kaasa arvab, et minu puhul võiks esile tõsta pähklite ja muude seemnete nosisimist. Kallan nad tihti otse meepurki ja söön siis lusikaga. Mesi on meil omast käest. Asi millela mu kere hästi ei toimi, on igahommikune puder. Ohtra koduse moosi, mee või ka võiga.

KÜSIS MARET VAHER

1. Mägede küla mehed Ilmar, Mehis, Maanus ja Justus
2. JOKA võistkonnas, kaelas põhiklassi sprinditeate hõbemedal 2014
3. Kütab suuskadel. Suusa-o Euroopa MV Tjumenis, märts 2014

Rudolf Mürk

Orienteeruja aastast 1960

Ajakiri „Orienteeruja” käis külas Võru ja Põlva orienteerumise isal, Rudolf Mürgil, Ruudil, tema kodutalus Hapsu külas Rõuge vallas.

SIXTEN SILD

Oled sündinud Venemaal ja tulid perega Eestisse, kui olid kaheaastane

Minu vanavanaisa oli tsaariajal Eestist Venemaale väljarännanute hulgas. Sündisin juba mitmendat põlve seal elavate eestlaste peres sõja ajal, 1942. aastal. Kodus räägiti meil puhas võru keelt. Meie küla olid vallutanud sakslased juba 1941. aasta 9. septembril. Selle lahingu käigus hukkusid meie talu õuel mu vanem õde ja kaheaastane väikevend. Sakslased hoidsid küla enda käes kuni 1944. aasta alguseni, vaatamata sellele,

et suure osa ajast oli küla kolmest küljest nõukogude vägede poolt ümber piiratud. Minu isal oli enne kolhooside moodustamist külast eemal veski ja elamine selle veski juures. Kui Venemaal hakati kolhoose looma, võeti meilt maa ja vesiveski ning sunniti oma talust külla elama asuma.

Kui 1944. aastal hakkas sakslaste käsi kehvemini käima, soovitati külas elavatel eestlastel tagasi Eestisse kolida, enne kui nõukogude väed küla vallutavad. Eestisse tagasi tulemise soov oli juba mu vanaisal, kes üritas seda siis, kui loodi Eesti Vabariik. Lubati, aga tookord siiski ei lastud lahkuda. Uus võimalus avanes Saksa võimu ajal, kui olin pooleteise aastane. 1944. aastal võttiski minu pere ette raske rännaku tagasi Eestisse, mis lõppes põgenikelaagris Haapsalus. Kogu meie vara mahtus kohalejõudmisel kahe suurräti sisse.

Muidugi, nendest sündmustest mul isiklikke mälestusi ei ole, lapsepõlvest mäletan seda, et elasime erinevates taludes Läänemaal. 1947. aastal, kui Eestis hakati kolhoose tegema, käisid külamehed isalt kui kolhoose näinud mehelt küsimas, mismoodi see kolhoosielu on. Isa rääkis selle tegelikkusest ega kiitnud asja. Arvatavasti sel põhjusel taheti minu uusmaasaajast isa veel enne 1949. aasta küüditamist ära viia. Küüditamise ajal elasime Kirbla lähedal Seira külas Kasari jõe ääres Läänemaal. Isa järele tulid küüditajad kaks korda. Veoautoga sõideti hoo vi peale, aga mõlemal korral õnnestus isal õigel ajal metsa varjuda. Ta pääseski lõpuks küüditamisest ja ka sõttaminekust arvatavasti sellepärast, et enne sakslaste tulekut oli ta Novgorodi oblastis töötanud laomehena nõukogude sõjaväe laos – ausaid mehi otsiti sellise ameti peale tikutulega taga.

- Sündinud: 01.09.1942 Novgorodi oblastis Venemaal
- Haridus: Järvakandi keskkool, Tartu ülikool (kehakultuur), Tallinna ülikool (inimeseõpetus kaugõppes)
- Pere: abikaasa Helle, 2 poega, tütar ja 8 lapselast
- 20 korda Eesti orienteerumiskoondises aastatel 1966-1978
- Põhiklassi 2-kordne Eesti meister orienteerumisjooksus, 3-kordne Eesti meister suusaorienteerumises aastatel 1967-1975
- Klubi: OK Võru

Rudolf Mürk
Eesti meistrivõistlustel
motoorienteerumises
1973. aastal

Lapsepõlv möödus sul Järvakandis. Milline oli sinu pere elu sõjajärgsetel aastatel?

Et küüditamistest pääseda, hakkas isa otsima uut elukohta. Elasime mitmes erinevas talus, isa tegi juhutöid ja oli paar aastat uusmaasaajana talunik Läänemaal.

1949. aastal lasti Järvakandi lähedal laagris asunud saksa sõjavangid koju ning klaasitehas ja puidukombinaat jäid selle tulemusena tööjõuta. Isa sai siis tööd Järvakandi Tehastes. Mina jäin emaga esialgu Sera külla. Suvel leidis isa perele eluaseme Järvakandi lähedal Ahekõnnu külas ühes talus. Kolimiseks autot ei olnud ja nii tuli mul kuueaastasena läbida koos ema ja meie loomadega (lehm, lambad ja siga) 80 km pikkune jalgsimatk. Selleks kulus neli päeva. Sügisel sain seitsmeaastaseks ja oktoobris tahtsin kooli minna. Lähim kool asus Järvakandis, kuhu oli 7 km. See osutus minusugusele väikesele poisile ülejõukäivaks. Selleks, et kooli jõuda, tuli tõusta juba kell 6. Õnneks oli meie külast ka teisi lapsi koolis käimas ja oli seltsim.

Paari aasta pärast saime elamise Järvakandi alevikus. See oli endise sõjavangide laagri baraki üks suurem tuba. Kõik barakid olid asustatud enamasti Venemaalt ümberasunud venelaste ja ingerlastega. Imekergelt omandasin tänaval vene keele ja sain aru ka ingerlaste jutust. Lõpetasin Järvakandi Keskkooli 1961. aastal.

Kas teadsid juba varakult, kel- leks tahad saada?

Minu suureks lapsepõlveunistuseks oli saada meremeheks. Olin läbi lugenud vist kõik Järvakandi raamatukogu raamatud ja eriti huvitavad olid raamatud sarjast „Seiklusjutte maalt ja merelt”. Seiklused ja kaugete maade

foto: erakogu

loodus kütkestasid mind sedavõrd, et tahtsin samuti sõita maailma avastama. Paraku ei lasknud ema mind pärast kaheksandat klassi Pärnu merekooli, ta peitis ära mu dokumendid, nii et mul ei õnnestunud sisseastumist üritadagi. Nii jäin ka keskkooli ajaks Järvakanti.

Keskkooli lõpus mõlgutasin taas merekooli mõtteid – sihikul oli Leningradi merekool. Kuna aga sportimine oli vahepeal väga hästi mine-ma hakanud, siis otsustasin koos oma parima sõbraga hoopis kehakultuuri kasuks. Mina suundusin seda õppima Tartu ülikooli, tema aga Tallinna. Vahepeal kaalusin ka bioloogia õppimist, kuna olin saanud vabariiklikul bioloogiaolümpiaadil 4. koha. Samuti olin mõelnud arsti elukutsest, üks võimalus oli ka äsja ülikoolis avatud spordimeditsiini eriala. Valik langes kehakultuuri kasuks seepärast, et isa tervis oli halvenenud ja ta suri vahetult enne minu sisseastumiseksameid. Arvestasin seda, et kehakultuuri õppimine kestis vaid 4 aastat, elasime ju kõik ainult isa palgast.

Sisseastumiseksamid ja kehalised katsed tegin ühe nädalaga ja kogu

ülikooli aja õppisin „kõrgendiku” ehk kõrgendatud stipendiumi peale, mida maksti ainult väga hea õppeedukusega tudengitele.

Sinu õpinguaastad venisid siiski pikemaks

Jah, õppeaeg ülikoolis oli neli aastat, kuid teise kursuse keskel võeti mind kolmeks aastaks sõjaväkke. Saadeti õppima lennuki elektrimehhaanikuks Moskvasse. Pool aastat õppisin seal hooldama tolle aja nõukogude lennukite tippmudeleid MIG-21 ja MIG-19 ning tutvusin ka eriti salajase mudeliga SU-9. Pärast kursuste lõppu mind millegipärast lahinguväeossa ei saadetud, jäin jefreitori auastmes samasse õppeväeossa edasi. Olin väeosa kehalise ettevalmistuse ülema abiline ja hooldasin spordibaase, muuhulgas hoki- ja tenniseväljakut.

Moskvas teenimise ajal õnnestus mul rakendada ka oma orienteerumiskunski. Paistsin silma sõjaväeringkonna orienteerumisvõistlustel ning üks sealne raketivägede ohvitser võttis minuga ühendust ja uuris, kas ajateenistuses on

ka teisi orienteerumiskogemusega eestlasi. Kahjuks ei õnnestunud mul samal ajal sõjaväes olnud Eesti orienteerujate Priit Aimla ning Ustav ja Henn Mikelsaare heaks midagi ära teha, kuid ma sain ühenduse NA keskspordiklubi ülema, kindral Firsoviga ja selgitasin talle olukorda. Veidi hiljem loodigi Riia ASK juurde orienteerumise osakond, kust käis läbi palju tollaegseid Eesti tippsportlasi.

1963. aasta sügisel toimusid esimesed NL esivõistlused orienteerumises Užgorodis (Ukraina). Olin seal armee koondise liikmena ja ainukesena sõdurina. Reljeef ei olnud kaardil kujutatud mitte horisontaalidega, vaid langujoontega. Samalaadsete kaartidega alustati orienteerumist ka Skandinaaviamaaades. Joosti 2-liikmeliste patrullidena. Märkimisväärset tulemust me ei saavutanud, kuna paari-mees oli kehvapoolne jooksja.

Veel jõudsin armeeteenistuse ajal olla armee koondise treener raadiospordis orienteerumise alal. Planeerisin neile radu ja märkisin punktikohad looduses puuoksa või põõsa külge kinnitatud ajalehega. Teenistusaja lõppemisel püüti mind küll kaubelda armeesse jäämagi, kuid tahtsin tagasi koju.

Mida tegid pärast ajateenistust?

1965. aastal tulin tagasi Tartusse ülikooli. Eesti keel oli kolme aastaga suuresti ununenud! Sessi esimene eksam oli filosoofia ja õpik venekeelne. Kaalusin kaua, kummas keeles eksamit sooritada, kuid lõpuks sai see siiski eesti keeles tehtud.

Lõpetasin ülikooli 1968. aastal suusatreener-pedagoogina. Tööle suunati Võrru. Olin juba õpingute ajal käinud seal Laur Lukini käe all treeneripraktikal. Sain korteri praeguse Võru spordiseltsi Kalev majja ning töötasin spordiühingus treenerina. Samas majas asus ka teise üle-eestilise spordiseltsi Jõud kontor.

Neli aastat töötasin suusatreenerina. Samal ajal hakkasin suusatajatele suveperioodil ka orienteerumist õpetama. Nii saigi alustatud Võru orienteerumisega. Treeneriameti kõrval andsin kohakaasluse korras kehalise kasvatusetunde Võru I 8-klasilises koolis. Seal organiseerisin ka oma noortegrupi. Jõudsime kiirsti päris heale tasemele. Võitsime Suveöö jooksu, tulime Jüriööjooksul kolmandaks ning saime ka individuaalseid medaleid vabariigi

esivõistlustelt. Kevadeti toimus Võrus öine linnaorienteerumine. 1973. aastal alustasime orienteerumiskolmapäevakute läbiviimisega ja sügisel korraldasime Võru auhinnavõistluse. 1972. aastal määrati mind Võru rajooni spordikomitee esimeheks. Minu tööd treenerina jätkas orienteerumistreeneri diplomiga Mati Ojandu.

Eks sporditöötajate palgad olid sel ajal väikesed ja 1976. aastal otsustasin minna tootvale tööle. Olen töötanud Võru Tarbijate Kooperatiivis ehitus- ja remondiosakonna juhatajana ja KEKis puusepana. Lõpuks sai sellest villand ja otsustasin jätkata pedagoogiametiga, mida olin ülikoolis õppinud.

1988. aastal kutsusid endised kolleegid mind osalema rajooni esimesel avalikul konkursil koolidirektori kohale. Osutasin konkursi võitjaks ja sain seeläbi Võru II 8-klasilise kooli direktoriks. Koolis töötades suhtlesin paljude Soome ja Rootsi koolidega, saime sealt palju materiaalset abi ja muudki toetust.

Kooli direktorina töötasin 1994. aasta sügiseni, mil pidin minema Võru sõpruslinna Landskronasse sealse kooli vana mööblit üle vaatama, et otsustada, kas meie koolil seda vaja võiks minna. Mingi halb eelaimus sundis mind seekord mitte sõitma Rootsi, ehkki olin algselt Võru linna delegatsiooni nimekirjas. Kahjuks osutus minu eelaimus kohutavaks tõeks. Kuulasin Estonia huku öösel raadiost muusikasaadet, mida juhtis tollane Võru tuntuim diskor ja Rootsi suundunud delegatsiooni liige Armido Allas. Laevahukk oli meile suur šokk. Hukkusid paljud inimesed meie tutvusringist, nende seas linnapea ja tema abikaasaga, kes läks kaasa just sel põhjusel, et mitu inimest oli reisist loobunud. Siis tundsin koos abikaasa Hellega, et peame elukeskkonda vahetama. Võrus olemine muutus väga raskeks. Kolisime Tallinna.

Seejärel sattusidki tööle Kaitseliitu?

foto aastast 1970, erakogu

Esimesel üleliidulisel esivõistlusel orienteerumisjooksus 1963. aastal sai Nõukogude armee võistkonnas kaasa võistleda ka Rudolf Mürk

Olin Võru koolis taastanud noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioonide tegevuse. See oli koolis populaarne. Meie tegevusega tutvusid Kaitseliidu peastaabi töötajad ja ka Kaitseväe juhataja kindral A. Einsehn. Neile see meeldis. Juba 1994. aasta kevadel tegi tollane Kaitseliidu ülem Johannes Kert (üks minu esimestest õpilastest), mulle ettepaneku tulla Tallinna juhtima noorkotkaste organisatsiooni. Tulin Tallinna ja töötasingi 1995–2002 peastaabi ülemana. See oli organisatsiooni ülesehitamise periood, mil kõik tuli alles luua, vajalikud lahendused ja struktuurid välja mõelda. Noorkotkaste ühendus töötab tänini nendes raamides ja neid traditsioone järgides, mis toona said loodud.

Pärast noorkotkaste juhtimist töötasin veel kehalise kasvatusõpetajana Raasikul ja Tallinnas Kuristiku Gümnaasiumis. Alates 2008. aastast pean pensionipõlve oma Rõuge valda rajatud kodus.

Sellel rajal korraldasime mitu aastat rajooni kelgutamise meistrivõistlusi nii meestele kui naistele, 1985. aastal toimusid siin maanoorte talispordimängude kelgutamisvõistlused. Võru sai seal II koha

Kodutalus on sul siiani alles enda rajatud unikaalse spordirajatise – kelguraja – ase. Milline oli kelguraja tekkelugu?

Kelguraja ehitasin 1980. aastal. Raja pikkus oli 250 meetrit ja kõrguste vahe 25 meetrit. Olümpial on meeste rada tavaliselt 1000–1200 meetrit, aga kõrguste vahe ja pikkuse suhe sama – 1/10. Kelguraja projekteerisin ise. Kaevamisel aitas kopatöödega hea sõber. Labidatöö ja seinte ehitamine tuli endal teha. Lauamaterjaliga toetas Võru Jõud. Rajal oli valgustus ja automaatikal põhinev, sajandiksekundilise täpsusega ajavõtt. Jääseinte ladumine ja kastmine oli suur omaette kunst.

Kuidas sinust spordimees kujunes?

Minu esimene eeskuju spordis oli vanem vend Robert, kes oli tubli maadleja. Kui olin Järvakandis koolipoiss, moodustas üks Võrust pärit mees Järvakandi tehase juures suusatamise treeningugrupi. Seal sõitsid täismehed, mina poisikesena seirasin neid eemalt ja sõitsin sama kiiresti. Siis kutsuti mind ka punkti.

Koolis jõudsin harrastada mitut spordiala. 7. klassis käisin maadlemas,

olin rajoonis oma kaalukategoorias teine-kolmas poiss. Maadlusest loobusin proosalisel põhjusel – ma ise eriti ei higistanud, seetõttu häirisid mind higist nõretavad ja lutsukalana libedad konkurendid. Ka maadlusmatt haises vastikult.

Kui Järvakandi tehase juurde tehti 50 meetri väliujula, kuhu tuli tehast soe vesi, siis läks muidugi moodi ujumine. Treeneriks tuli sinna kuulus olümpiamees Endel Edasi. Mul kukkus ujumine päris hästi välja, kuid mulle öeldi otse ja ausalt, et lühikeses kasvu ja raske kondiga ei ole suures ujumisspordis perspektiivi.

8. klassis tuli kooli õpetajaks vehklemise Eesti meister Robert Mintel. Siis sai tehtud ka seda ala. Algul kadakast valmistatud mõõkadega, hiljem tulid maskid ja õiged relvad ka. Vehklemise jaoks olin sobivalt kiire ja osav, kuid lühike kasv ja laiaõlgus tegid minust selle ala jaoks vaid sobiva torkemärklaua pikakasvulistele ja saledatele.

Keskoolis tegin kergejõustikku – kaugushüpet ja pikamaajooksu – ning hakkasin uuesti omal käel suusatama. Kuna minu suusatulemused olid head, siis pandi mind koolis tüdrukuid treenima. Kuulusin rajooni suusakoondisse ja jõudsin ka vabariiklikele võistlustele, kus mäletan et sain Hain Kinksi järel

Rudolf Mürk omarajatud kelgurajal. Fotod: erakogu

12. koha. Sõitsin sealjuures veel kannasidemetega, konkurentidel olid moodsad kukega sidemed ning oluliselt paremad suusad, kepid ja määrded.

Kuidas tuli sinu juurde orienteerumine?

1960. aasta kevadel kolis Järvakanti noor õpetaja Malle Sallaste (hiljem Mardiste), kes kuulus Eesti orienteerumiskoondisse. Tema rääkis meile Jüriööjooksust, mis oli tulemas üsna lähedal Vändras, ja kutsus osalema. Orienteerumise vastu on mul alati huvi olnud. Seoses ammuse meremeheks saamise unistusega püüdsin tollal ainsana saadaval olnud nn Andrianovi kompassiga läbida otsesuunas pikki vahemaid. Valisin kõrgelt puu otsast mõne kauge maastikuobjekti ja püüdsin siis maad mööda ning kompassi abil selleni jõuda. Seega võtsin Malle ettepanekust kohe tuld. Enne Jüriööjooksu toimus kohalik öine võistlus, kus sai seda ala veidi proovida, ning juba lähimegi Jüriööle. Samal aastal osalesin kooli võistkonnaga Eesti matkajate kokkutulekul. Orienteerumist harrastati tollal Eestis matkaspordi Föderatsiooni egijdi all. Seega loen ennast orienteerujaks aastast 1960.

1961. aasta kevadel osalesin Eesti koondise katsevõistlusel Keila tankipolügoonil. Start ja finiš olid koolimaja sees, nagu tollal sageli kombeks. Kõigile üllatuseks võitsin! Mäletan, et finišeerides hüppasin kergelt üle kooli ümbritseva aia. Selle lihtsa nipi peale konkurendid ei tulnud. Füüsiliselt olin siis oma konkurentidest kindlalt üle. Pärast seda saavutust hakati mind erinevatesse kõrgkoolidesse kutsuma.

Orienteerumist erialana ülikoolis ei olnud, aga Tartu ja ülikooli suusatamise eestvedajad Herbert Abel ja Osvald Allikas soosisid suvel orienteerumist kui head ettevalmistust suusahooajaks. Nii harrastasid tollal paljud mõlemat ala. Ülikoolis jõudsin, muide, tegeleda ka süstasõiduga ja olen tulnud kahesüstal Eesti kõrgkoolide meistriks ning Balti kõrgkoolide meistrivõistlustel kaks korda hõbedale.

Orienteerumistehnikat omandasin enamasti Arne Kivistiku eestvedamisel, kes töötas Tartu ülikoolis ja lähenes orienteerumisele akadeemilise huviga. Ta korraldas tehnikatreeninguid, mida pärast ühiselt, rada grafoprojektoriga seinale näidates analüüsisime. Pidasin ka „vigade vihikut“, kus analüüsisin

foto: Külli Leola

Võrumaa meistrivõistlustel Sõmerpalus 2012

põhjalikult oma vigu ja panin kirja, kuidas oluks nendes olukordades õigem käituda. Pärast võistlust kaarte ju nende salastatuse tõttu kätte ei antud, neid sai vaadata vaid veidi aega pärast võistlust, seejärel korjati need ära. Joonistasin seetõttu veasituatsioonid käsitsi ümber, kas oma pildimälu abil või kiiruga kalkale kopeerides. Hiljem joonistasin sellele kaardifragmendile oma teevaliku ning selle teevaliku, mis oleks minu arvates õigem olnud. Olin suuremalt jaolt iseõppija. Orienteerumisvõistluste arv hakkas sel ajal Eestis kiiresti kasvama ja ma jõudsin üsna pea 60 stardini aastas, millest tähtsaimad olid Eesti ja Balti meistrivõistlustel.

Kas pidasid end suusatajaks või pigem orienteerujaks?

Olin mõlemat. Orienteerumises kuulusin 20 korda Eesti koondisse, kuid ka suusatamises olin Eesti koondise piirimail. Suusatamise Eesti meistrivõistlustel jäi minu parimaks kohaks 6. koht 50 km distantsil ning suurimaks võiduks Tartu suusamaratoni võit 1967. aastal. See on siiani pikima võiduajaga Tartu maraton – võitsin rasketes rajaoludes ajaga 4:06.07 ja üllatasin tahapoole jäänud Eesti koondise suusaässasid.

1960ndatel ja 70ndatel oli enesestmõistetav, et orienteerujad harrastasid oma ala nii talvel kui suvel, seepärast oli suusatajate ja orienteerujate läbikäimine ja alade vastastikku harrastamine tavapärane. Talvel oli põhjalaks märkeorienteerumine, mida tänapäeval väga harva ette tuleb. Sellel alal tulin 1972. aastal tänu tugevale suusettevalmistusele ka Eesti meistriks. Nooremast põlvkonnast kasvas hiljem

peale Nikolai Järveoja, kes oli orienteerumisingkondades esimene minust kõvem suusataja.

Olid orienteerumise käivitajaks Võrumaal, kuid kuuldavasti jõudis see ala tänu sinule ka Põlvasse

Olin Võru spordikomitee esimeheks selle ala Võrus ilusti käima saanud ja Põlva kolleeg kutsus, et tule õpeta seda ala ka põlvakatele. Käisingi mitu korda Põlvas ja korra Rāpinas loenguid pidamas ning võistlusi korraldamas. Põlvas võttis kiiresti tuld Arvo Saal, kes oli varem tegelema kabe ja lauatenisega, ning tema vedamisel hakkas orienteerumine jõudsalt arenema ka Põlvamaal.

Millised olid sinu suurimad saavutused orienteerumises?

Kuna olin erialalt suusataja, siis tuli mul orienteerumiskoondise kontekstis pigem kogu aeg tõestada, et olen piisavalt tugev ka orienteerumises. Tihtipeale tulid suurest tõestamistahtmisest rajal sisse ka suured prohmakad, mis tingisid aeg-ajalt suuri põrumisi olulistel võistlustel.

Mäletan näiteks, et olin koondises esimesel Eesti-Soome matšil Soomes. Olin pool rada väga hästi läbinud ja ühe soomlasega parajasti koos, kui arvasin äkki, et soomlane läheb väga valesti, ja ... läksin ise väga valesti.

Oma saavutustest pean tähtsamaks sadade (kui mitte tuhandete) inimeste juhatamist spordi ning kitsamalt orienteerumise juurde. Kohtan praegugi

alatihti inimesi, kes tulevad ligi ja tänavad kunagise juhendamise eest, kusjuures pahatihti ma ise neid enam ei mäletagi.

Kuidas said kokku oma abikaasa Hellega?

Hellega õppisime ühel ajal ülikoolis. Tema oli keemik ja käis samuti Herbert Abeli juures suusatrennis. Ülikooli suusabaasis me kokku saimegi. Hellel on samuti võidetud terve rida medaleid Eesti meistrivõistlustelt ning mitmel võistlusel kaitses ka tema Eesti koondise au.

Oled suusatajana osalenud legendaarses ja ülikarmis Tallinn-Tartu komsomoli tähesõidus 1967. aastal. Mis sellest kõige eredamalt meeles on?

Niinimetatud komsomoli tähesõidu raames pidi Tallinna komnoortest tudengite grupp suusatama nelja päevaga Tallinnast Tartusse ning Tartu komnoored samal ajal Tartust Tallinna. Tartu grupis oli peale minu veel kaks tugevat suusatajat, ülejäänud olid vähem harjutajad. Seetõttu langes „rajamasinatöö“ kogu sõidu vältel kolme peale. Juba esimesel päeval langes temperatuur õhtuks miinus 25 kraadini. Teise päeva hommikul oli Põltsamaal 37 kraadi külma, kuid olime kangekaelsed ega tunnistanud end lööduks. Tähesõidu meeletliku jätkamise tagajärjeks olid meil kõigil külmakahjustused, mis andsid tunda veel aastaid tagantjärele. Õhtuks jõudsime kõigele vaatamata Paidesse ja saime kokku Tallinnast tulejatega. Seal kuulutati tähesõit kahe meeskonna kohtumisega külma tõttu lõppenuks ehk katkestatuks. Kolmanda päeva hommik oli aga ilus, paistis päike ja külma oli 10 kraadi ringis. Vaatamata külmakahjustustele otsustasime meie, tartlased, sõidu siiski Tallinnas lõpetada. Asusime salaja teele, ei tahtnud tunnistada allaandmist ja nõrkust. Suured komsomolijuhid olid meid aga suure külma tõttu vahepeal ära unustanud. Taas tulime neile meelde, kui jõudsime Kosele. Aga Tallinnas võeti meid juba suurejooneliselt komsomoli peastaabis vastu – söödeti-joodeti rikkalikult Pirita restoranis ning vastuvõetud jätkusid hiljem veel Tartuski. Positiivsena mäletan sellest pingutusest, et läksin heasse vormi ja pääsesin

veidi hiljem Nõukogude Liidu rahvaste spartakiaadile. Venemaal võistlemisest jäi aga meelde eelkõige seik, kui minult suusarajal vahetult enne suurt laskumist suusamüts peast pihta pandi. Seda juhtus tookord mitme baltlasega, kel olid peas venemaalaste jaoks väga atraktiivsed ja seni-nägematud spordimütsid.

Oled ka veteranina rahvusvahelistel orienteerumise tiitlivõistlustel käinud

Mullu käisin suusaorienteerumise veteranide MMil Lätis ja sel aastal Eestis, koht oli kuskil protokollil keskel. Mõne aasta eest osalesin ka laskeorienteerumise MMil Pärnus, kus jäin oma vanuseklassis neljandaks.

Kuidas on orienteerumine aja jooksul sinu arvates muutunud ja mida võiks praegu paremini teha?

Kui mina alustasin, siis olid rajad pikkade etappide ja väheste kontrollpunktidega. Siis hakati planeerima radu, kus pikad ja lühikesed etapid vaheldusid – see tegi rajad huvitavamaks. Tänapäeval kipuvad rajad koosnema ainult lühikestest etappidest, pikad teevalikuetapid on teenimatult mängust välja jäämas.

Üks asi, mis mind praegusel ajal tihti peale häirib, on rajameistrite püüd KP-tähis ära peita. Olen seisukohal, et kui näed legendi järgi punkti asukohaks olevat objekti või objekti osa, siis peab ka KP-tähis igast suunast näha olema. Olen viimasel ajal tihti kohanud kontrollpunkte, mille tähist ei ole kõrge rohu või muu taimkatte sees näha, vaatamata sellele, et kontrollpunkti objekt on leitud. Üks tüüpiline objekt, mille puhul ei tohiks tähist peita, on auk, eriti kui selle vahetus läheduses ei ole teisi konkreetseid objekte, mis aitaksid augu aukohta täpselt määratleda.

Üks oluline asi, mis tuleks teha veterane silmas pidades, on võistlusklassid alati kindlasti iga viie aasta tagant! Mõnel puhul on meil võistlejate vähesuse tõttu tehtud 10-aastase intervalliga klasse, aga see tingib paljude eemalejäämise, sest inimesed kaotavad huvi niivõrd ebavõrdsetes tingimustes osalemise vastu.

Mida arvad suhteliselt noorest alast – orienteerumissprindist?

See on selgelt omaette spetsiifikaga distsipliin, mis laiendab distsipliinide mitmekesisust. Omamoodi vahva, aga mulle tundub, et selles on paljuvõitu füüsilisi riske võistlejatele – eriti auto-liiklusega linnakeskkonnas.

Milliseid toredaid juhtumisi tuleb meelde sinu pikast karjäärist?

Eks juhtunud ole nende aastate jooksul palju põnevat, hirmsat ja naljakat ka. Kord toimusid Lüllemäel Balti kõrgkoolide meistrivõistlused öises orienteerumises. Start oli tolle aja vaimus hoones sees. Startides tormati välja ja finišeriti taas ruumis sees. Tormasin uksest välja ja otse kibuvitsapõõsasse. Valgest toast pimedusse kargamisel ei näe silmad ju algul midagi, vaatamata lambi abile. Püüdsin põõsast mööduda ühelt poolt, ei õnnestunud – ikka oli põõsas ees. Proovisin teiselt poolt – sama lugu. Otsustasin, et küllap ongi sissekäik kibuvitsapõõsastest ümber piiratud, võtsin ennast kokku ja pressisin suurte kriimustuste hinnaga ennast läbi selle põõsa. Kui seda kohta päeva valguses vaatama läksin oli üllatus suur. Ukse ees oli vaid üksainus väike kibuvitsapõõsas ja selle ümber vaba ruumi maa ja ilm.

Teine juhtum oli Tartu öistel meistrivõistlustel, kui finišeerisin väljast sisse tormates. Samal ajal startis seest pimedusse Enn Virkus, kellega me siis ukse peal peadpidi hirmsa raksuga kokku jooksimise. Ennule tähendas see ninaluu murdu, minule sinist otsaesist.

Balti kõrgkoolide meistrivõistlustel Smiltene juhtus kord põdrajahi ajal, et jahimeestest sissepiiratud alal jooksid jahipüsside paukumise saatel läbi-segi hirmunud põdrad ja orienteerujad. Korraldajad olid unustanud ürituse jahimeestega kooskõlastada ja seetõttu saime väga terava elamuse osaliseks.

Midagi analoogset juhtus ka Eesti-Leningradi matši aja ühel sõjaväepoolgoolil Venemaal, kui samaaegselt võistlusega toimusid sõjaväeõppused. Mäletan, et sattusin rajal tankide ja jalaväe rünnaku alla, paugutati püsse, lasti rakette jne. Õnneks ajasid sportlased ja sõjaväelased tookord igaüks oma asja ja ohvreid ei olnud.

Rahvaüritused Virumaa kaitstavatel aladel

Koostöös saab vältida looduse kahjustamist

MARE VILDAK

KESKKONNAAMETI VIRU REGIOONI LOODUSKAITSE JUHTIVSPETSIALIST

Kaitsealad esindavad Eestimaa kaunimaid maastikke ning elupaikade ja elustikurikkamaid piirkondi. Vahelduv reljeef, looduslikud metsad, niidud ja rabad pole mitte ainult meile huvipakkuvad ja meelitavad, vaid on elupaigaks paljudele haruldastele, ohustatud ja kaitsealustele liikidele. Seetõttu on kaitsealasiid külastades oluline teada sealseid väärtusi ja neid hoida.

Külastus kaitstavatel aladel – mida tuleb teada

Kaitstavad alad jagunevad väärtustest ja eesmärkidest tulenevalt rahvusparkideks, maastikukaitsealadeks, looduskaitsealadeks, püsielupaikadeks ja hoiualadeks. Neist kõige mitmekesisema väärtusega on **rahvuspargid**, kus maastike ja looduse kõrval kaitstakse ka kultuuripärandit. Lääne-Virumaa hõlmab osa Eesti tuntumast ja suurimast rahvuspargist – Lahemaa rahvuspargist. Rahvusparkide üks olulisemaid eesmärke on väärtuste tutvustamine, mistõttu on rahvusparkides loodud head tingimused külastajatele: püsiekspositsiooni ja teabepunktiga külastuskeskused, tähistatud õppe- ja matkarajad, lõkke- ja telkimiskohad. Lahemaa rahvuspargi keskusel Palmises on avatud loodus- ja kultuuriväärtusi tutvustav püsiekspositsioon ja teabepunkt. Rahvuspargis on mitmeid loodus- ja kultuuriväärtusi tutvustavaid õppe- ja matkaradu. Neist tuntumad on Majakivi-Pikanõmme, Viru raba, Oandu, Käsmu ja Altja õpperajad ning Oandult alguse saav ja Pärnumaal Iklani kulgev 370 km pikkune matkatee. Loodud on kaheksa avalikku lõkke- ja telkimiskohta.

Maastikukaitsealade, mille eritüüpideks on ka pargid, põhiväärtuseks on kaunid maastikud. Lääne-Virumaal annavad tooni mandrijää liikumisel kujunenud vahelduva pinnamoe ja kooslustega maastikud. Tuntumad on Viitna, Neeruti, Mõdriku-Roela, Ebavere, Emumäe, Padaoru ja Äntu maastikukaitsealad – kõik silmapaistva reljeefiga alad, mis pakuvad seetõttu huvi paljudele külastajatele, sealhulgas ka spordiharrastajatele. Kuna maastikukaitsealade üks eesmärk on maastiku tutvustamine ja kasutamise reguleerimine, siis on maastikukaitsealadel külastajate tarbeks loodud ka õppe- ja matkaradu või lõkke- ja telkimiskohti. Külastatavamad õppe- ja matkarajad Lääne-Virumaal paiknevad Viitna, Neeruti ja Äntu maastikukaitsealadel.

Looduskaitsealad on loodud esmajoonel elustiku ja elupaikade kaitseks. Valdavalt on looduskaitsealad ulatuslike loodusmaastikega, mille olulisemaks väärtuseks on haruldased ja ohustatud taime- või loomaliigid ning nende elupaigad. Mitmete liikide puhul on Eestis teada vaid üksikud elupaigad või on nende arvukus kahanevas kriitilises piirini. Lääne-Virumaal on tuntumad looduskaitsealad Ohepalu,

foto: Riina Kotter

Mahu-Rannametsa, Sirtsu, Tudusoo ja Toolse. Looduskaitsealadel on üldjuhul hoiditud külastustaristu rajamisest, et vähendada alade kasutust ning sealse elupaikade ja liikide liigset häirimist. Sel põhjusel ei ole näiteks Ohepalu ja Sirtsu looduskaitsealadele rajatud külastustaristut. Ent ka looduskaitsealade üks eesmärk on looduse tutvustamine, mistõttu mõnedki õppe- ja matkarajad asuvad just looduskaitsealadel. Lääne-Virumaal on tuntuim Tudusoo looduskaitsealal paiknev Seljamäe õpperada.

Püsielupaigad on loodud vaid liikide ja nende elupaikade kaitseks. Sageli on need liikumispiiranguga alad, kuhu külastustaristut ei planeerita. Elustiku ja elupaikade kaitseks moodustatakse ka **hoiualasiid**, mis on kaitsealadega võrreldes leebema kaitsekorraga.

Kaitsealade piires eristatakse väärtustest ja nende kaitsevajadusest lähtuvalt erineva kaitsekorraga vööndeid. Valdavalt jagunevad kaitstavad alad piirangu- ja sihtkaitsevöönditeks, rahvuspargid ja looduskaitsealad lisaks ka reservaatideks. **Piiranguvööndid** on kõige intensiivsema külastusega, kuhu võib olla rajatud lisaks õppe- ja matkaradadele ka lõkke- ja telkimiskohti. **Sihtkaitsevööndite** külastamisel tuleb

¹ Eesti Looduse Infosüsteemi veebileht <http://loodus.keskkonnainfo.ee/eelis/default.aspx>

² Riigimetsa Majandamise Keskuse veebileht <http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing>